University of Groningen

'Goostly psalmes and spirituall songes'. English and Dutch metrical psalms from Coverdale to Utenhove. 1535 - 1566

Leaver, Robin Alan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1987

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Leaver, R. A. (1987). 'Goostly psalmes and spirituall songes'. English and Dutch metrical psalms from Coverdale to Utenhove. 1535 - 1566. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

In deze studie wordt een onderzoek gedaan naar hymnodische en daarmee verbonden liturgische ontwikkelingen die in de zestiende eeuw op het Europese vasteland en in Engeland van start zijn gegaan. Vooral richt het onderzoek zich op de in het Engels en in het Nederlands vertaalde en berijmde psalmen.

De door de christelijke gemeente sinds die tijd gezongen berijmde psalmen en gezangen zijn door hun schriftuurlijk bedoelde zeggingskracht, hun liturgische allure en hun catechetische kracht van ongemeen belang geworden voor de doorwerking van de door de reformatie vrijgekomen nieuwe geloofsinzichten. De strofische versvorm, het berijmde (psalm)lied in de volkstaal verspreidde zich al vroeg -- in de twintiger jaren van de zestiende eeuw -- vanuit Wittenberg over de Duitse landen. Mede door deze ontwikkeling ontstonden ook in de Franse taal in de periode van 1539-1562 psalmberijmingen (Calvijn, Marot, Beza). De verbinding van Wittenberg naar Engeland werd in 1535 gelegd door Miles Coverdale met zijn Goostly psalmes. Voor de Nederlanders werden aanvankelijk belangrijk de in 1540 in Antwerpen verschenen Souterliedekens.

Thomas Sternhold, die verbonden was aan het hof van Hendrik VIII en van Edward VI, volgde met zijn op volksmelodieën gezongen Engelse psalmen het voorbeeld van Marot en de Souterliedekens. Waarschijnlijk in 1547 gedrukt, werden er na zijn dood door John Hopkins enige eigen berijmingen aan toegevoegd. Deze nieuwe bundel (1549) moet zeer geliefd zijn geweest. Hij is herhaaldelijk gedrukt. Ook is het waarschijnlijk dat deze berijmde psalmen gezongen zijn waar het eveneens in 1549, in eerste druk verschenen Engelse liturgieboek, het Book of Common Prayer, werd gebruikt. In de Engelse kerk zelf was op dat moment het verschijnen van het strofische berijmde lied al niet onbekend meer en ook Nederlandse en Franse vluchtelingengemeenten in Engeland prakticeerden deze vorm van gemeentezang.

Wat de Nederlandse vluchtelingengemeente in Londen betreft, daarin heeft naast de superintendent Joannes a Lasco en de voorganger Marten Micron met name de ouderling Jan Utenhove een grote rol gespeeld. Het waren zijn berijmingen van de psalmen die men daar (en elders) is gaan zingen.

Na de dood van koning Edward VI in 1553 namen vele protestanten, Engelsen zowel als in Engeland verblijvende buitenlanders, de wijk naar het vasteland. In de nieuwe vluchtelingengemeenten (Emden, Wesel, Frankfort, Straatsburg, etc.) waren er geregelde contacten tussen Engelsen en Nederlanders. Dat wordt duidelijk o.m. wanneer men let op de daar beoefende liturgische praktijk en kerkzang. Hield men zich in verschillende Engelse vluchtelingen-gemeenten aan het Book of Common Prayer (uitgave van 1552), in die van Genève sloot men zich meer aan bij Calvijn's La Forme des Prières, terwijl de

psalmen van Sternhold en Hopkins, herzien en aangevuld, met melodieën, er opnieuw werden uitgegeven (1556). Van de melodieën waren er enige vroeger in Engeland gemaakt maar zeker twee gaan terug op Duitse en Deense melodieën die we al vinden in Coverdale's Goostly psalmes (1535).

Zowel bij de Engelsen in Genève als bij de Nederlanders in Emden (in Emden werkte Utenhove verder aan zijn psalmberijming) zien we een groeiende invloed, zowel wat betreft tekst als melodie, van het Geneefse psalter.

Als koningin Mary sterft (1558) en Elizabeth haar opvolgt, komen vele vluchtelingen weer naar Engeland terug. Het Book of Common Prayer wordt opnieuw uitgegeven (1559) en ook komen er nieuwe bundels met berijmde psalmen en gezangen. Utenhove's Hon-dert Psalmen verschenen in Londen in 1561. Alles loopt tenslotte uit op de verschijning in 1562 van het complete Engelse psalter, terwijl Utenhove's 150 psalmen -- reeds in 1563 klaar om te worden gedrukt -- in 1566 uitkwamen, na zijn dood. Beide psalters werden in Londen gedrukt door John Day, een drukker die onder koningin Mary waarschijnlijk in Emden een onderkomen had gevonden en daar met Utenhove samenwerkte. Beide psalters zijn overigens ook in andere opzichten duidelijk aan elkaar verwant.

Moest al vrij snel Utenhove's psalmberijming plaatsmaken voor die van Petrus Datheen en kwamen de psalmen van Sternhold en Hopkins in plaats van Coverdale's eerdere pogingen, beiden, Coverdale en Utenhove (die elkaar goed moeten hebben gekend) stonden in de frontlinie van de ontwikkelingen rond het in de volkstaal gezongen gemeentelied. Beiden waren zij pioniers van het berijmde psalmgezag, zoals het gedurende eeuwen geklonken heeft waar Gods volk vergaderd was. En is.